

Een soortenlijst van de Biesbosch – oproep om mee te strepen

A.Y. van den Berg* & J.A. Inberg**

* Pastoor Woltensweg 20, 6871 HL Renkum;
e-mail: ayvandenberg@hotmail.com

** Pastoor Woltensweg 20, 6871 HL Renkum; e-mail: h.inberg@buwa.nl

De Biesbosch is een ruim 8500 ha groot natuurgebied in de monding van de stroomgebieden van de Rijn en de Maas. Sinds 1994 is het gebied een Nationaal Park. Niet ten onrechte, want het gaat hier om een zeer uniek natuurgebied, zowel vanuit nationaal als vanuit internationaal perspectief. De Biesbosch is namelijk het enige zoetwatergetijdengebied van enige omvang in Noordwest-Europa. Een typische plantensoort van het zoetwatergetijde milieu, de Spindotterbloem (*Caltha palustris* subsp. *araneosa*), komt nergens in zijn beperkte verspreidingsgebied, strekkend van de Schelde tot de Elbe, zoveel voor als hier. Ook andere bijzondere planten komen voor in dit specifieke milieu, zoals Driekantige bies (*Schoenoplectus triquetus*) en Bittere veldkers (*Cardamine amara*).

Toch werd de Biesbosch tot voor kort, tot het uitkomen van *De Biesbosch een halve eeuw gevolgd* in 1999¹ en *Nationaal Park De Biesbosch: Schatkamer van de wilde flora* in 2003², door de meeste floristen niet zeer positief gewaardeerd. In dit artikel willen we aangeven waarom dit ten onrechte is en floristen uitnodigen om dit bijzondere gebied eens te bezoeken.

Een belangrijke reden dat weinig floristen bekend zijn met de botanische waarde van de Biesbosch is de slechte toegankelijkheid. Je hebt een boot nodig om grote delen van het gebied te bereiken. Vanaf land toegankelijk gebieden zijn vaak zo ruig, dat maar weinigen verder komen dan de eerste meters van de meer dan manskogte rietvelden of doorgeschoten grienden met omgevallen wilgen. De Biesbosch is in de laatste jaren steeds meer een wildernis geworden waarin Bevers voorkomen en IJsvogels om je oren vliegen. Een prachtig gebied, maar zonder hoge botanische waarden, denken velen.

Een andere reden voor de slechte waardering van de Biesbosch is Grote brandnetel (*Urtica dioica*), de soort waarmee de meeste mensen de Biesbosch toch in de eerste plaats mee associëren. Het idee bestaat, dat plekken waar deze soort domineert weinig botanische waarde hebben. Dit idee klopt gedeeltelijk, al weten weinig mensen dat deze brandnetelbossen talrijke bosplanten herbergen, zoals Groot heksenkruid (*Circaea lutetiana*) en Groot springzaad (*Impatiens noli-tangere*), die alleen in het voorjaar opvallen wanneer Grote brandnetel nog jong is. De soort staat hier echter niet voor niets. Hij hoort van nature thuis in zeer voedselrijke bossen, zoals het mondingsgebied van rivieren. Toch is de soort pas gaan domineren sinds de afsluiting van het Haringvliet in 1970, waardoor het dagelijkse getijdeverschil afnam van enkele meters tot 0,2 m in de Brabantse en Dordtse Biesbosch en 0,7 m in de Sliedrechtse Biesbosch). Deze afsluiting had ingrijpende veranderingen tot gevolg,

die overwegend negatief beoordeeld worden, zoals toename van Grote Brandnetel en afname van Spindotterbloem.^{1 3}

Sinds de oprichting van het Nationaal Park in 1994 is natuurtoerisme in het gebied toegenomen. Eén van de vragen die door het publiek gesteld werden, is hoeveel plantensoorten er eigenlijk in de Biesbosch voorkomen. Literatuuronderzoek, uitgevoerd door de eerste auteur⁴, leverde het antwoord: sinds de oprichting van het Nationaal Park zijn ca. 620 soorten in het gebied waargenomen. Dit zijn beduidend meer soorten dan men van een floristisch (ver)arm(d) gebied zou verwachten.

Hoe deze hoge diversiteit te verklaren?

Het hoge aantal soorten is in de eerste plaats te verklaren, doordat de Biesbosch meer ecosystemen herbergt dan (met Grote brandnetel verruigd) rietland of eutroof rietmoeras (met meer dan manshoog Riet; *Phragmites australis*). Met name in de Sliedrechtse Biesbosch komen een aantal zeer bloemrijke, matig voedselrijke graslanden voor, zowel van vochtig als van droog milieu. Zo is één van Nederlands best ontwikkelde rivierduingraslanden in de Biesbosch te vinden. Hier groeien soorten als Rode bremraap (*Orobanche lutea*), Kleine ruit (*Thalictrum minus*), Ruige weegbree (*Plantago media*) en Bevertjes (*Briza media*). Dit rivierduingebied ligt zeer afgelegen en is niet opengestelde.

Ook het enige Weidekervelasland van Nederland bevindt zich in de Biesbosch, met daarin, naast enorme hoeveelheden Grote pimpernel (*Sanguisorba officinalis*), Trosvrik (*Bromus racemosus*) en Weidekervel (*Silaum silaus*), onze enige vindplaats van Noords walstro (*Galium boreale*).

De bossen en rietlanden hebben in de laatste decennia grote veranderingen ondergaan. Dit is deels het gevolg van de afsluiting van het Haringvliet, maar ook de beëindiging van griend- en rietcultuur hebben het gebied ingrijpend veranderd. Toch hebben deze veranderingen eerder meer, dan minder soorten opgeleverd. De Biesbosch had een extreem milieu, waarin relatief weinig, overwegend bijzondere, soorten waren aangepast. Het huidige, 'normalere' milieu heeft de vestiging mogelijk gemaakt van plantensoorten die niet kunnen voorkomen in het getijdemilieu van voor de afsluiting van het Haringvliet. Het gaat hierbij niet alleen om triviale soorten, maar ook om grote bijzonderheden als Bosmuur (*Stellaria nemorum*), Slanke zegge (*Carex strigosa*), Tongvaren (*Asplenium scolopendrium*) en Verspreidbladig goudveil (*Chrysosplenium alternifolium*).⁵

Ook voedselrijke biotopen, zoals natte strooiselruigten, blijken in de Biesbosch soortenrijker dan elders, met bijzonderheden als Herftsmunt (*Mentha longifolia*), Moerasmelkdistel (*Sonchus palustris*), Rivierkruiskruid (*Senecia sarracenicus*), Grote Engelwortel (*Angelica archangelica*), Moeslook (*Allium oleraceum*) en Kleine kaardebol (*Dipsacus pilosus*). Watervegetaties zijn echter schaars, met maar enkele bijzonderheden, waaronder Rivierfonteinkruid (*Potamogeton nodosus*).

Een laatste verklaring voor de hoge soortenrijkdom van de Biesbosch is de recente grootschalige natuurontwikkeling in een groot aantal voormalige akkerpolders (bijvoorbeeld Polder Maltha, De Turfzakken, De Ruigten Bezuiden Den Perenboom). Naast een groot aantal pioniers van slikkige oevers, zoals Slijkgroen

(*Limosella aquatica*), Bruin cypergras (*Cyperus fuscus*), Klein vlooienkruid (*Pulicaria vulgaris*) en Eivormige waterbies (*Eleocharis ovata*), leverde dit enkele verrassende (eenmalige) vondsten op van planten die opgekomen waren vanuit de zaadbank van deze akkers: Spiesleeuwenbek (*Kickxia elatine*) en Blauw guichelheil (*Anagallis arvensis* subsp. *foemina*).

De soortenlijst van de Biesbosch is te vinden op de webpagina van het Nationaal Park.⁶ Een soortenlijst als deze is natuurlijk nooit helemaal af. We doen hierbij dan ook een oproep aan floristen om dit gebied te bezoeken, te strepen, en aanvullingen op deze lijst aan te leveren. Dit bij voorkeur in overleg met één van beide boswachters, B. Weel (boswachter monitoring) of J. van der Neut, (boswachter voorlichting, PR en recreatie). Op de webpagina van het Nationaal Park is, naast de plantensoortenlijst, een streeplijst te vinden die speciaal voor de Biesbosch te gebruiken is. Er zijn plannen in voorbereiding voor het uitbrengen van een nieuwe Flora van de Biesbosch door het Nationaal Park, waarbij nieuwe floristische gegevens welkom zijn.

Welke nieuwe soorten zijn er te verwachten? Dit is (gelukkig) niet helemaal van te voren te voorspellen. Nieuwe natuurontwikkelingsprojecten zijn in uitvoering, of staan gepland en ook deze gebieden zullen ongetwijfeld diverse verrassingen opleveren. Strandjes en oevers langs de Merwede zijn relatief slecht bekend. Het is niet uit te sluiten dat hier enkele soorten zijn aan te treffen, die nu nog alleen van gebieden verder stroomopwaarts bekend zijn. Verder zal in de toekomst het zoetwatergetijdenkarakter van het gebied waarschijnlijk versterkt gaan worden, door gedeeltelijke openstelling van de sluizen van het Haringvliet. Dit heeft ongetwijfeld ook grote floristische veranderingen tot gevolg. Allerlei ontwikkelingen zullen ook gevolgd worden door middel van onderzoek met permanent kwadraten⁴, dat aansluit op het onderzoek van Zonneveld¹, momenteel een van de langst lopende permanente kwadraten-onderzoeken in Nederland.⁷

1. I.S. Zonneveld. 1999. De Biesbosch een halve eeuw gevolgd, van hennip tot netelbos en verder. Uniepers, Abcoude.
2. E.J. Weeda, J.J.M. van der Neut, A.A.M. Boesveld, B.A.M. Weel. 2003. Nationaal Park De Biesbosch: Schatkamer van de wilde flora. Een overzicht van zeldzame en bedreigde vaatplanten. Staatsbosbeheer, Drimmelen.
3. H. de Boois. 1982. Verandering in het milieu en de vegetatie in de Biesbosch door afsluiting van het Haringvliet. Deel A en B. Proefschrift, Wageningen Universiteit. pp. 155 + pp. 55.
4. A.Y. van den Berg. 2006. PQ-onderzoek in Nationaal Park de Biesbosch. Staatsbosbeheer Regio-Zuid, Werkendam-Lijnoorden.
5. E.J. Weeda. 2006. Crisis in de boomlaag, feest in de kruidlaag: *Carex strigosa* Huds. terug langs de benedenrivieren. *Stratiotes* 32: 29–43.
6. Website: www.biesbosch.org
7. N.A.C. Smits, L. van Duuren, E. Hazebroek en J.H.J. Schaminée. 2001. Permanente quadraten in Nederland. *Stratiotes* 22: 26–35.